

LES PERSONES QUE VIATGEN

M. ROCA BENNÀSSAR
(Universitat de les Illes Balears)

Els malèvols companys mallorquins de l'organització del Congrés m'han triat per parlar de viatges i comunicació científica. Vull imaginar que ho han fet, entre d'altres raons més maquiavèliques o senzillament enigmàtiques, perquè, volent ser metge, com tots ells, vaig haver d'embarcar-me ben prest cap a Barcelona per estudiar, i ara, estant a les Illes, sempre que volem participar o badocar en qualsevol fet científic, encara que hagin canviat el vaixell per l'avió, en qualsevol cas tenim sempre un viatge més que els altres: la sortida de Mallorca, Menorca o Eivissa. Tal com organitza l'empresa monopolística aèria espanyola els seus serveis i els seus aeroports, valdria més per a un illenc de parla catalana com nosaltres ser usuari de Swissair o Lufhansa per estalviar temps i maldecaps. "No facis per mar un viatge que puguis fer per terra, no passis un dia sense riure i no confiïs mai un secret a una dona", deia el clàssic. Si n'hem de fer cas, *dissortadament, la ciència depèn ara i aquí d'una targeta Iberia Plus ben plena.*

Viatjar pot ser un plaer, un luxe, una necessitat, qualsevol altra cosa. Fins i tot una solemne estupidesa. Em permetreu que faci un plagi quasi literal d'un dels nostres escriptors que, a un grapat de nosaltres, més ens ha esglaiat i amb el qual més hi hem guanyat, no perdut, dedicats a llegir-lo: Josep Pla. A Mallorca, a propòsit del turisme i dels viatgers, s'han escrit nombrosos papers de frondosíssimes dissertacions sobre viatges, passeigs, motius, conductes i conseqüències. Crec que ningú no ha millorat les sis reduïdes pàgines que va escriure Pla en arribar a Mallorca, titulades "Història abreujada del turisme" (Pla, 1979). Un paper meravellós, que troba un lligam entre viatjar i l'estat de salut. a estones em permetreu de seguir-lo de manera literal, encara que, n'estic segur, molts de vosaltres ja el coneixeu.

Les persones varen començar a moure's de bondeveres quan a Europa es va descobrir que viatjar formava el jovent. És a dir, que servia per aprendre. Unes poques famílies, òbviament aristocràtiques, feudals amb la butxaca i el ronyó ben coberts, varen decidir per als seus fills que ja n'hi havia prou, del joc de les armes, i que podria ser millor l'aprenentatge de les lletres. La destinació final de quasi tots els fills d'aquestes bones famílies franceses i angleses fou Itàlia, la qual cosa va produir una bona quantitat de literatura descriptiva sobre aquest darrer país, no tant perquè les

criatures riques tinguessin aptituds literàries com perquè els guardians o fàmuls que els acompanyaven i que entretenien els horabaixes romans o torinesos teien la ploma i l'onada descriptiva i observadora sempre a punt. Roma, l'Imperi Romà, el Renaixement, l'art... Observar, ja ho sabeu, és més complicat que pensar. Per a la ciència i la literatura és difícil empassar-se aquest entrebanc de l'observació acurada.

Aquest tipus de viatges, molt formatius, eren tan sols per a minories, “per a quatre gats distingits”, escriví Pla, i varen durar fins a la Primera Guerra Mundial, gairebé fins al 1914. Després va entrar en brega la burgesia, sobretot, la rica burgesia de França, al voltant de la figura de la parella. Va néixer el viatge de noces, l'anomenada més tard “lluna de mel”. La destinació era quasi bé la mateixa: Itàlia. La burgesia francesa i europea va considerar que el conegudíssim avorriment dels nuvis només podia tenir un lenitiu en els museus florentins, veneçians o romans. Al voltant d'aquestes ciutats d'amples museus es varen anar edificant els grans hotels, de noms simbòlics, esplèndids, suggerents. Continuava sent un turisme de viatgers minoritaris, però ja es començava a obrir el compàs.

Fou una mica més tard quan els metges, precisament els metges, el coneixement científic aplicat, en definitiva, obligaren el món a canviar la seva concepció dels viatges. Per ser més exactes, la culpa fou de la perspectiva mèdica sobre les malalties infeccioses, especialment la tuberculosi. Un clima marítim temperat, amb sol i aire, es va considerar la terapèutica més adequada. El Mediterrani pareixia fet i dotat especialment per combatre la tuberculosi: sol, aire i eucaliptus. La Costa Blava i la Riviera italiana o el mar Negre foren escenari d'aquestes migracions: Canes, Antibes. Va escriure Pla que als cementiris d'aquestes ciutats s'hi troben noms de la burgesia i l'aristocràcia europees entre d'altres raons perquè els qui hi anaven a curar-se de tuberculosi s'hi varen morir de fred. Ja sabem, els que vivim per aquests entorns, que a les ribes del mar Mediterrani a l'hivern hi fa un fred que pela, insuportable, inesperat, humit, espantós.

Anys més tard, les opinions de la ciència sobre el clima més favorables per a determinades malalties va canviar. Les recomanacions enviaren els malalts cap a l'alta muntanya, l'aire pur: és a dir, Suïssa, Baviera, els Alps, el Tirol. S'hi varen construir sanatoris colossals al cim de les muntanyes, i s'hi va crear una literatura ben interessant, com per exemple Thomas Mann i la seva *Muntanya màgica*. Què s'havia de fer, dels establiments marítics? La solució va venir quan es descobriren els banys de mar: els estieujants a vorera de mar, les persones al sol, com llagosts. L'illa que visitau aquest dies és un exemple de la manera d'afegir-se a aquesta moda, que perviu de molts d'anys ençà i que els experts diuen que no s'aturarà per ara. Els malalts varen obrir el camí dels viatges a les persones sanes, i actualment hi ha una convivència pacífica, -o de vegades no tant- d'ambdues formes de trafegar amunt i avall.

A la nostra època, els viatges tenen uns orígens molt diferents, molt diferenciats. Fins i tot els viatges lligats a la ciència i a la comunicació o a l'aprenentatge de la ciència i la tècnica o l'art. En aquesta ponència sobre la comunicació científica als Països Catalans, jo que no sé quasi res d'història i molt poc d'aventures, voldria dedicar uns instants a les primeres passes, als estudiants illencs que viatgen per tal d'obtenir una diplomatura o una llicenciatura i tenen com a primera necessitat el viatge. Heu de pensar que la Universitat de les Illes Balears (UIB) és una universitat jove, que creix dia a dia, però que ha tingut mancances importants pel que fa a determinades titulacions. A hores d'ara encara hi ha certs "forats" per omplir, com per exemple els estudis de llicenciatura en Medicina. Els metges de les Illes hem de ser, necessàriament, viatgers.

A les dades que vull presentar-vos es recull el nombre d'estudiants illencs que els darrers deu anys han estudiat a fora de Mallorca, a les universitats de la resta dels Països Catalans i a les universitats espanyoles. Són xifres prou significatives, al meu entendre.

Entre els cursos acadèmics 1983-84 i 1991-92 ha sortit de Mallorca per estudiar un total de 3.583 illencs. D'aquests, 2.505 han anat a universitats de parla catalana, la de Barcelona, l'Autònoma i la Politècnica, també de Barcelona, València, València Literària i Alacant. N'hi ha un nombre molt reduït, quasi bé sols deu alumnes entre el 90 i el 92, a la Pompeu Fabra i quatre a la Ramon Llull, com també un l'any passat a la Jaume I. No més de vint alumnes illencs es matriculen cada curs a la UNED, per ara.

És a dir, que el 69,9% de estudiants illencs que surten de les Illes se'n van a universitats de parla catalana i, majoritàriament, ho fan a Barcelona.

L'evolució és molt semblant entre aquests quasi deu cursos acadèmics que hem analitzat, 271 (85-86), 366 (86-87), 447 (87-88), 370 (88-89), 504 (89-90), 466 (90-91) i 494 (91-92).

La participació de les universitats catalanes en aquestes xifres es manté molt constant. Dels 241 del curs 83-84 passam als 221 del 84-85, 163 el 85-86, 230 el 86-87, 319 el 87-88, 266 el 88-89, 373 el 89-90, 334 el 90-91 i 358 el 91-92.

El darrer curs acadèmic del qual tenim dades, el 91-92, 494 estudiants illencs varen començar a estudiar fora de les Balears per primera vegada: 358 (72,4%) ho fan en universitats catalanes, i 136 (27,5%) en universitats espanyoles.

Si contemlam els darrers cinc anys, a la relació ordenada d'universitats de fora de les Balears que més utilitzen per estudiar els illencs hi trobam els resultats següents:

Barcelona-Central	608 alumnes
Barcelona-Politècnica	531
Barcelona Autònoma	240
València Literària	141
Saragossa	121
Madrid Complutense	120
València Politècnica	93

Les tres primeres són a Barcelona, la quarta és a València, i a continuació i pràcticament amb el mateix nombre d'estudiants, Saragossa i la Complutense de Madrid. al voltant dels 100 alumnes illencs matriculats tan sols hi queda la Politècnica de València, i a la resta n'hi ha quantitats molt inferiors. De fet, dels 1.831 nous estudiants sortits de les Illes els darrers cinc anys, aquestes sis universitats en concentren el 88,1%. Totes plegades, les altres universitats es reparteixen l'11,9 % restant d'estudiants.

El creixement de la UIB en aquesta època fou el següent:

1982-83	4.332 estudiants
1983-84	4.692
1984-85	5.243
1985-86	6.425
1986-87	6.839
1987-88	7.617
1988-89	8.563
1989-90	9.234
1990-91	10.299
1991-92	11.411

Pel que fa a les diplomatures o llicenciatures, Econòmiques, Arquitectura, Medicina, Enginyeria Tècnica i Farmàcia, per aquest ordre, són les que provoquen una migració estudiantil major a les Illes. Amb els nous estudis a la UIB, tot fa pensar que els anys vinents es modificarà aquesta tendència per a Econòmiques i es mantindrà per a Arquitectura, Farmàcia i Medicina. Podeu veure l'elecció d'universitats catalanes que fan els alumnes illencs de les llicenciatures d'Econòmiques, Arquitectura, Farmàcia i Medicina.

En definitiva, i per acabar, per qüestions de proximitat, de prestigi o d'altres, hem de dir que -afortunadament- les universitats de parla catalana, o per ser més exactes, les de Barcelona i València, acullen el major nombre d'alumnes illencs que no estudien a la UIB. En aques sentit, el concepte de Països Catalans, si més no es manifesta en l'elecció que els estudiants fan quan han de sortir de les Illes.

Ara bé, la Universitat de les Illes Balears demostra ser un instrument de primera magnitud per a la nostra comunitat, perquè ha permès de manera molt clara que els estudiants illencs entrin en la mecànica acadèmica. L'any 1983 sortiren a estudiar a fora de les Balears un total de 349 estudiants. En aquell any la nostra Universitat tenia un total de 4.680 estudiants. Quasi deu anys més tard, el nombre d'estudiants que deixa les Illes cada any ha augmentat en un 30%, mentre que la UIB ha incrementat els seus estudiants en set mil, un 250%. Pel que fa als estudiants, sembla clar que si la UIB

ofereix el màxim nombre de titulacions possibles dins el marc de les seves capacitats, els viatges cap a altres universitats dels joves mallorquins que desitgen una diplomatura o una llicenciatura continuaran existint, però tindran altres motivacions que la manca d'oferta a la comunitat d'origen. En qualsevol cas, els estudiants illencs no han arribat al punt desitjat per Francesc Pujols (1983): “en anar pel món encara no ho tenen tot pagat”.

Bibliografia

- Pla J. Història abreujada del turisme. En: Pla J. Per passar l'estona. Barcelona: Destino, 1979.
(Obra completa de Josep Pla; 36)
- Pujols F. Concepte general de la ciència catalana [original de 1918]. Barcelona: Pòrtic, 1983.